

Η Ανάσταση στην εικονογραφία

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Γράφει ο π. Βασίλειος Καλλιακμάνης

α) Στην εκκλησιαστική παράδοση οι ιερές εικόνες χαρακτηρίστηκαν «βιβλία των αγραμμάτων». Διότι προφανώς μέσω της σχηματοποίησης, των χρωμάτων, των αγιασμένων μορφών και των ιερών συνθέσεων αισθητοποιείται το μυστήριο της ορθόδοξου πίστεως και καθίσταται οικείο και σε εκείνους που δεν έτυχαν κάποιας μορφώσεως ή δεν έχουν τη δυνατότητα να διαβάζουν βιβλία. Αλλά και οι μορφωμένοι χρειάζονται τις εικόνες ως μέσα μύησης στην πίστη και τη ζωή, στο δόγμα και το ήθος της Εκκλησίας. Εξάλλου η προσέγγιση των θείων αληθειών δεν γίνεται μόνο με τη διάνοια αλλά με ολόκληρο το είναι του ανθρώπου, με όλα τα μέρη της ψυχής και όλες τις σωματικές αισθήσεις.

β) Ο λαός του Θεού τιμά με ιδιαίτερο σεβασμό τις εικόνες, τις οποίες λιτανεύει, διακοσμεί, προσκυνά, θυμιάζει και ανάβει σε αυτές καντήλι, επικαλούμενος τη βοήθεια των αγίων που αυτές απεικονίζουν. Σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδος, όπως λ.χ. στη Σιάτιστα, την Ελασσόνα κ.α., διασώζεται η συνήθεια στις παραμονές κάποιας μεγάλης εορτής ή μετά από αυτήν να μεταφέρεται η εικόνα της Παναγίας και στα σπίτια των χριστιανών για ευλογία και αγιασμό. Η θερμή ικεσία των ανθρώπων, όταν συνοδεύεται από αγνή και άδολη πίστη, έλκει τη θαυματουργική

ενέργεια του Θεού με αποτέλεσμα να γίνονται και θαύματα.

Υ) Στη βυζαντινή εκκλησιαστική παράδοση δημιουργήθηκαν διάφοροι εικονογραφικοί κύκλοι: ο δογματικός κύκλος, ο λειτουργικός κύκλος και ο εορταστικός ή ιστορικός κύκλος. Κάθε κύκλος περιλαμβάνει σειρά τοιχογραφιών και εικόνων, που τοποθετούνται σε συγκεκριμένα μέρη του ναού και έχουν ανάλογο συμβολισμό. Κεντρική θέση στον εορταστικό κύκλο κατέχει το Δωδεκάορτο, που ανοίγει με τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, περιλαμβάνει τα κύρια γεγονότα της ζωής του Χριστού και ολοκληρώνεται με την Πεντηκοστή και κάποτε με την Κοίμηση της Θεοτόκου.

δ) Η εικόνα της Αναστάσεως ανήκει στο Δωδεκάορτο και απαντά σε διάφορες εκδοχές. Όπως αναφέρουν οι ερευνητές, στην παραδοσιακή αγιογραφία η πραγματική στιγμή της Αναστάσεως ουδέποτε απεικονίστηκε. Στα ευαγγέλια περιγράφονται οι μαρτυρίες των μαθητριών και των μαθητών για τη συνάντηση με το πρόσωπο του αναστάσαντος Κυρίου. Στην εκκλησιαστική τέχνη ξεχωρίζουν τρεις παραστάσεις, που είναι και οι συνηθέστερες: Η πρώτη, η κατεξοχήν βυζαντινή, παρουσιάζει τον Χριστό στο Άδη να ελευθερώνει τον Αδάμ και την Εύα από τα δεσμά του θανάτου, αλλά και όλους τους δικαίους που ανέμεναν εναγωνίως την έλευση του λυτρωτή.

ε) Κλασικό δείγμα της σύνθεσης αυτής βρίσκεται στο παρεκκλήσιο της Μονής της Χώρας (φωτ.) στην Κωνσταντινούπολη. Στην εν λόγω νωπογραφία ο Χριστός λευκοφορεμένος και μέσα σε φωτεινή δόξα δεσπόζει ως νικητής του θανάτου, έλκοντας τον Αδάμ και την Εύα από τα δεσμά του θανάτου. Στα χέρια και τα πόδια του διακρίνονται τα σημάδια από τα καρφιά της σταύρωσης. Επάνω υπάρχει η επιγραφή «Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ». Τόσο η επιγραφή αυτή όσο και οι χορείες των δικαίων που εικονίζονται, σαφώς παραπέμπουν στην Ανάσταση όχι μόνο του Χριστού αλλά και ολόκληρου του ανθρωπίνου γένους. Στο κάτω μέρος εντός της σκοτεινής αβύσσου και μέσω από κρημνών βράχων κείτεται αλυσσοδεμένος ο θάνατος. Εικόνες με το ίδιο περίπου περιεχόμενο διασώζονται στη Μονή Σταυρονικήτα (Θεοφάνης, 16ος αι.), στα Μετέωρα κ.α.

στ) Ο δεύτερος τύπος εικόνας, που είναι και αυτή βυζαντινή, στηρίζεται στα ευαγγέλια (βλ. Ματθ. 28,4). Παρουσιάζει άγγελο ενδεδυμένο στα λευκά να κάθεται πάνω στη βαριά πλάκα που κάλυπτε τον τάφο του Χριστού και να δείχνει στις έντρομες μυροφόρες το κενό μνήμα. Το μνήμα βρίσκεται μέσα σε σκοτεινή σχισμή ενός βράχου. Στο επάνω μέρος της εικόνας υπάρχει η επιγραφή, «ΙΔΕ Ο ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΕΚΕΙΤΟ Ο ΚΥΡΙΟΣ». Σε άλλες εικόνες υπάρχει η επιγραφή: «Ηγέρθη ουκ έστιν ώδε». Οι πιο χαρακτηριστικές εικόνες του τύπου αυτού διασώζονται στη Ιερά Μονή Μιλέσεβα της Σερβίας (1235 μ.Χ.) και στην Ιερά Μονή Σταυρονικήτα του Αγίου Όρους, που είναι έργο του Θεοφάνη (1546 μ.Χ.)

ζ) Ο τρίτος τύπος εικόνας προέρχεται από την Αναγέννηση της Δύσεως και

απαντά κυρίως στα Επτάνησα, αλλά και σε πολλά άλλα μέρη της Ελλάδας. Ο Χριστός απεικονίζεται να εξέρχεται του τάφου κρατώντας κόκκινο λάβαρο ως σύμβολο της νίκης. Οι φυλάσσοντες τον τάφο στρατιώτες έντρομοι πέφτουν κάτω ή κοιμούνται. Η εικόνα της Αναγεννήσεως, γράφει η Μαρίνα Σκλήρη, εμπνέει την ιδέα της πρόσκαιρης νίκης πάνω στον θάνατο. Η Ανάσταση είναι θέμα της θαυματουργικής δύναμης του Χριστού και η συμμετοχή του ανθρωπίνου στοιχείου στη σύνθεση, στα πρόσωπα των στρατιωτών, είναι ότι η νίκη αυτή τους συντρίβει με την επιβολή του θαύματος. Ενώ η Ανάσταση του Χριστού στην ορθόδοξη παράδοση είναι άρρηκτα συνδεμένη με την ανάσταση του Αδάμ και της Εύας. Στη μία διακρίνεται η δύναμη και το θαύμα, στην άλλη η ελεύθερη σχέση και κοινωνία της αγάπης του Χριστού και των Αγίων του, όπως στη θαυμάσια σύνθεση της Μονής της Χώρας.